

Weg met Urania

Het Pulkovo-observatorium in Sint-Petersburg

In 'Weg met Urania' halen we herinneringen op aan voorbije astroreizen, aan de hand van één of enkele beelden. In de Sterrenwachters van 2020 zullen we terugblikken op beroemde sterrenwachten die bezocht werden tijdens een astroreis. En omdat dit nummer in het teken staat van de Mercuriusovergang, beginnen we de reeks met... Pulkovo (nabij Sint-Petersburg, Rusland). Want daar werkte de collega van Prof. Dirk Callebaut, die ons wees op het nog steeds aanzienlijke wetenschappelijke belang van het waarnemen van planeettransities...

Hilde Willemsen – foto's: Ronnie Wuyts

HET PULKOVO ASTRONOMISCH OBSERVATORIUM is de belangrijkste sterrenwacht van de Russische Academie van Wetenschappen. Het ligt zo'n 19 km ten zuiden van Sint-Petersburg.

We bezochten deze sterrenwacht tijdens de reis naar Moskou en Sint-Petersburg in 2003. Niemand minder dan astronaut Frank De Winne vergezelde ons tijdens het Moskou-

gedeelte van deze trip, want het hoofddoel was een bezoek aan Sterrenstad, het opleidingscentrum voor kosmonauten. Daar werden we als vips rondgeleid, want Frank was het jaar daarvoor echt in de ruimte geweest, en dat maakte behoorlijk veel indruk op onze lokale gids en het personeel van Sterrenstad (en natuurlijk ook op ons).

Maar terug naar Pulkovo. Het tweede deel van de reis bracht ons met de nachttrein van Moskou naar Sint-Petersburg, voor een bezoek aan de belangrijkste bezienswaardigheden

van de stad, o.a. de Hermitage. En als astronomisch hoogtepunt uiteraard het bezoek aan Pulkovo.

Gebouwd in 1839, onder Tsaar Nicolaas I, werd het Pulkovo Observatorium al snel een wereldberoemd astronomisch onderzoekscentrum. De 38 cm-refractor was op dat moment de grootste telescoop ter wereld. In 1878 werd een 76 cm-refractor gebouwd, die gedurende 10 jaar eveneens de grootste ter wereld zou zijn.

De Pulkovo-meridiaan, die door het centrum van het hoofdgebouw loopt, gold als nulmeridiaan voor de kartering van Rusland.

Gedurende het beleg van Leningrad (1941–1944) werd het observatorium een doelwit van Duitse luchtbombardementen en artillerie. Alle gebouwen werden volledig verwoest. De belangrijkste instrumenten, waaronder de lens van de vernielde 76 cm-refractor, en een groot deel van de unieke bibliotheek, met belangrijke werken van de 15de tot de 19de eeuw, konden evenwel worden gered en ondergebracht op

een veilige plaats in het toenmalige Leningrad.

Nog voor het einde van de oorlog besloot de Sovjetregering al tot de heropbouw van de sterrenwacht. In 1954 werd het vernieuwde observatorium geopend en in 1990 het hoofdgebouw tot Unesco Werelderfgoed uitgeroepen.

Niet alleen werd Pulkovo heropgebouwd, het breidde sterk uit zowel met zijn instrumentarium als met zijn onderzoekers en onderzoeksdomeinen.

Eén van die nieuwe instrumenten was een 65 cm-Zeiss-refractor, oorspronkelijk een gift van de Duitse kanselier Adolf Hitler aan amateurastronoom Benito Mussolini! De telescoop kwam wel nooit bij Mussolini terecht, maar werd door de Sovjets gerecupereerd als 'oorlogs-herstelbetaling'. Het is tot op vandaag het pronkstuk van het observatorium!

Het na-oorlogse Pulkovo werd tevens een belangrijk zonne-onderzoekscentrum. Het zonne-observatorium omvat o.a. twee zonne-telescopen en een coronagraaf.

Was Pulkovo in het Sovjet-tijdperk een wetenschappelijk paradepaardje, met de val van de Sovjetunie braken voor het befaamde observatorium evenwel moeilijke tijden aan. Dat konden we tijdens ons bezoek in 2003 met eigen ogen vaststellen. Het was onthutsend om te zien in welke erbarmelijke toestand de gebouwen verkeerden waarin zo'n fundamenteel wetenschappelijk onderzoek gedaan werd.

Nochtans is het nog steeds een leidend instituut in de Russische wetenschappelijke wereld, waar onderzoek gedaan wordt in alle belangrijke domeinen van de astronomie: astrofysica, zonnefysica, astrometrie, radioastronomie en hemelmechanica. In 1997 werd het Pulkovo Observatorium opgenomen in de 'Lijst van meest waardevolle objecten van het culturele erfgoed van Rusland'. Desondanks werd er op 5 februari 1997 brand

gesticht in de bibliotheek, waardoor 1500 van de bijna 4000 boeken onherroepelijk verloren gingen en een groot deel van de rest beschadigd werd door rook- en waterschade.

Hoe het er inmiddels geëvolueerd is, weten we niet. Enkele foto's uit 2014, die we op het internet vonden, doen vermoeden dat er de voorbije jaren alvast geen budget was om renovatiewerken aan het zonne-observatorium uit te voeren... ■

